

Stijfheid bij paarden en pony's

Foto: Amd Bronkhorst

Foto: René van Bokel

■ Drs. Hans van Gils

In 1984 als dierenarts afgestudeerd in Utrecht.
Sinds 2000 Erkend Paardendierenarts.

De Hoefslag publiceert maandelijks een artikel waarin een veterinair onderwerp wordt behandeld. Deze artikelen zijn geschreven door de vijf Erkende Paardendierenartsen van Dierenartsenpraktijk Moergestel. Deze vijf paardendierenartsen werken vanuit een klassieke, reguliere geneeskunde en volgen de moderne ontwikkelingen op de voet. Elke paardendierenarts heeft zich vanuit eigen interesse in een of meerdere onderdelen van de veterinaire geneeskunde bekwaamd. De veterinaire werkzaamheden zijn op basis van die interesse verdeeld. De auteur van dit artikel richt zich op reproductie en internistische aandoeningen. Daarnaast houdt hij zich voor de kliniek bezig met managementtaken. Van Gils vindt het prachtig om paardenmensen met allerlei achtergronden te kunnen helpen. www.dapmoergestel.nl

Paarden zijn dieren die gebouwd zijn om zich uitstekend te kunnen voortbewegen. Zij worden dan ook vooral gebruikt als rijpaard of ingespannen voor de wagen. Op elk niveau, in elke discipline zijn mensen verrukt van de beweging van paard of pony. Des te vervelender is het dan ook, wanneer er iets schort aan dat bewegingsmechanisme. Dan is er dus sprake van algemene stijfheid of kreupelheid.

TEKST: HANS VAN GILS

Dit artikel beperkt zich tot enige oorzaken van die algemene stijfheid, in meer of minder ernstige vorm. Kreupelheid, waarbij de functie van een van de ledematen verstoord is, blijft buiten beschouwing en zal later nog eens aan bod kunnen komen.

Spierbevangenheid of tying up

Vooral bij sportpaarden komt spierbevangenheid of tying up nogal eens voor. Een andere, eigenlijk verouderde, term voor spierbevangenheid is maandagziekte. Deze naam geeft wel goed aan waar het probleem zit. Vroeger moesten de boerenpaarden zes dagen in de week hard werken en kregen daarvoor ook veel (kracht)voer. Denk hierbij aan de haverzak die deze paarden op het land tijdens de middagschift aangebonden kregen. Alleen op

zondag stonden deze werkdieren op rust. Wel werd, vaak uit gewoonte, eenzelfde portie voer verstrekt. Als dan op maandag het werk weer een aanvang nam, gebeurde het nogal eens dat zo'n noeste arbeider binnen tien minuten begon te zweten en steeds korter begon te stappen of zelfs helemaal niet meer wilde lopen. De achtergrond was (en is) dat de spiercellen de grote hoeveelheid brandstof aangeboden op een rustdag opslaan en op de eerstvolgende werkdag op een 'luie' manier verbruiken; geen volledige verbranding van suikers tot water en koolzuur, maar een onvolledige verbranding (want er is toch genoeg energievoorraad) tot melkzuur. Iedereen kent wel het effect van melkzuur, want deze stof is het die ook ons spierpijn bezorgt. Door de enorme

spiermassa's van de rug- en broekspieren van het paard kunnen grote hoeveelheden melkzuur veel pijn veroorzaken. Terug naar de hedendaagse ruitersport. Elke vorm van onregelmatig werken in combinatie met veel voerverstrekking (en zeker de moderne granenmengsels) kan bij een paard tot eenzelfde beeld leiden. Een goede praktische regel om tying up te voorkomen is dan ook om een paard op een rustdag slechts de halve hoeveelheid krachtvoer te geven. Indien het paard toch eens spierbevangen staat, zal de dierenarts zorgen voor pijnstilling en soms voor aanvullende behandeling met spierverslappers en vitamine E-seleniumpreparaten. Nogal eens zal hij een bloedonderzoek doen om na te gaan in welke mate de spieren beschadigd zijn om zo de benodigde herstelperiode in te kunnen schatten.

Hoefbevangenheid

Een echt vervelende vorm van stijf lopen waarmee een eigenaar geconfronteerd kan worden, is hoefbevangenheid. Deze aandoening uit zich door pijnlijkheid in de voeten, meestal voor, maar soms ook aan alle voeten. Bij hoefbevangenheid treedt er vocht uit in de hoornschoen en laat het hoefbeen los van de hoornlamellen. Het hoefbeentje kan kantelen of soms zelfs 'verzinken', wat met name op röntgenfoto's waarneembaar is. Het paard met hoefbevangenheid heeft een duidelijk voelbare 'pols' aan de ondervoeten, warme hoeven en een pijnlijke, korte gang. Soms is de pijn zo erg, dat het dier helemaal op zijn achterhand gaat staan (onderstandig) of zelfs alleen nog wil liggen om zijn voeten te ontlasten. De oorzaak van hoefbevangenheid kan velerlei zijn. Meestal en zeker bij ponyrassen is het een gevolg van overvoeding. De hoefbevangenheid kan acuut optreden na bijvoorbeeld een dagje in het jonge voorjaarsgras. Ook komt hoefbevangenheid voor bij fokmerries die vlak na de geboorte van hun veulen een ernstige baarmoederontsteking ontwikkelen. Dit is de reden dat de dierenarts altijd erg gespitst is op een nageboorte die niet binnen enige uren wil afkomen. Behandeling is een spoedgeval. Het is dan ook verstandig om de eerste dagen na zo'n

Bij hoefbevangenheid treedt vocht uit in de hoornschoen en laat het hoefbeen los van de hoornlamellen. Het hoefbeentje kan kantelen of soms zelfs 'verzinken', wat met name op röntgenfoto's waarneembaar is.

nageboorteprobleem de temperatuur van de merrie twee keer per dag te controleren. Boven 38,3 graden Celsius zou er sprake kunnen zijn van een beginnende baarmoederontsteking en dient onverwijld de dierenarts weer ingeschakeld te worden. Indien dit niet gebeurt, is de dag erop namelijk vaak sprake van hoge koorts en acute hoefbevangenheid, waardoor behandeling veel moeilijker en intensiever wordt. Als laatste oorzaak van hoefbevangenheid geldt de herhaalde behandeling van een pony of paard met cortisone-injecties. Vooral bij staart- en maneneceem hebben veel eigenaren goede ervaring met deze injecties; zij werken namelijk goed jeukstillend en dempen de overgevoelheidsreactie op de muggetjes die als oorzaak van zomerjeuk gelden. Helaas duurt de zomerperiode te lang om met een injectie afdoende resultaat te hebben en door herhaalde injecties met hoge doseringen kan hoefbevangenheid opgewekt worden. Behandeling is moeilijk, maar pijnstillers horen in ieder geval verstrekt te worden. Daarnaast is een zachte, natte ondergrond prettig voor de pijnlijke voeten van het dier. Ook het (koud) afsproeien van de voeten werkt verlichtend. Soms moeten er ingrijpende maatregelen worden genomen, bijvoorbeeld aangepast hoefbeslag of zelfs gipsverbanden. Vanzelfsprekend moet ook de primaire aandoening worden behandeld. De baarmoederontsteking in kwestie aanpakken dus. Feit is, dat de herstelkansen mede afhangen van de rasgrootte. Een trekpaard dat bevangen raakt, herstelt zeer moeilijk en houdt soms zo veel pijn dat als enige oplossing euthanasie overblijft. Shetlanders daarentegen hebben gelukkig in het algemeen goede kansen op herstel.

Tentanus of klem

Een gelukkig steeds zeldzamere vorm van stijfheid die berucht is bij vooral paardachtigen is tetanus of (kaak)klem. Paarden zijn de gevoeligste diersoort, maar ook andere dieren en zelfs de mens kunnen tetanus krijgen. Het ziektebeeld begint met een stijfheid van het derde ooglid, dat dan als een vlies voor

Hoefbevangenheid is meestal, zeker bij ponyrassen, een gevolg van overvoeding.

het oog zichtbaar blijft. Snel daarop ontstaan de typische symptomen; staart van huis houden, kaakklem en algemene stijfheid. Tetanus is een gevolg van een infectie met de tetanusbaci, een bacterie die eigenlijk overal voorkomt (straatvuil, mest) en die vooral groeit onder zuurstofarme omstandigheden. Concreet betekent dit dat gevaar voor tetanus dreigt bij wonden. Als klassiek voorbeeld geldt een steekwond met een mestvork, maar ook bij een navelinfectie of zelfs na een operatie (castratie) kan tetanus op de loer liggen. Paarden met tetanus hebben uiterst slechte kansen om, zelfs met intensieve behandeling, te genezen. Euthanasie is vaak de beste oplossing. Gelukkig bestaat er een goede enting tegen deze ziekte. Deze vaccinatie wordt in Nederland eigenlijk altijd gegeven in combinatie met de influenzaprik. Een reden te meer dus om ook uw veulens en jaarlingen in te laten enten. Bij verwondingen zal de dierenarts vaak kiezen voor een directe beschermingsmogelijkheid met tetanusserum. Hierbij worden antistoffen toegediend die direct hun werk kunnen doen, waar enting pas na enige weken voldoende antistofproductie oplevert.

Tetanie

Als laatste kort nog wat over tetanie als oorzaak van stijfheid. Alhoewel de naam veel overeenkomst heeft met tetanus, is de achtergrond van deze aandoening geheel anders en - gelukkig - ook veel beter te behandelen. Bij tetanie is de stijfheid die optreedt een gevolg van een tekort aan calcium in het bloed. Door de verschuivingen in de zoutbalans worden de spieren van de patiënt extra prikkelbaar, wat leidt tot de stijfheid. Tetanie komt vooral voor bij pony's die pas geveulend hebben; de melkproductie die net op gang is, vraagt zoveel calcium dat de kritieke ondergrens bereikt wordt. Ook transportstress kan het ziektebeeld veroorzaken. Internationale sportpaarden die lang op de wagen staan en veel transpireren, kunnen bij aankomst op de plaats van bestemming een wat verheven gang vertonen en - heel typisch - de hik hebben. De hik is niets anders dan een geprikkelde middenrifspier. Een infuus met onder andere calcium doet wonderen bij tetanie. <

Volgende maand bespreekt Ad van Beek spoedgevallen in de paardengeneeskunde.